

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ТА ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА

Трансформаційні процеси в державно-правовій сфері нашої держави обумовили значну зацікавленість питаннями розуміння та тлумачення права.

Необхідно відмітити, що теоретична і практична робота будь-якого юриста постійно пов'язана з тлумаченням. Тому розробка й удосконалення теорії тлумачення були і залишаються актуальними і важливими завданнями [1, с.164].

Конституційне законодавство перехідного періоду в Україні бурхливо розвивається. Його динамізм обумовлюється особливостями розвитку держави та суспільства. Кожному етапу розвитку українського суспільства, його економічному, соціально-політичному та культурному рівню відповідає певний рівень розвитку конституційного законодавства. Безумовно, абсолютної відповідності при цьому не має та бути не може, оскільки життя більш динамічне, ніж зміни, які можуть бути внесені у діючу Конституцію України [2, с. 498]. Звідси виникає споконвічна проблема прогалин у праві.

Існує багато точок зору на способів її вирішення. Зокрема, відсміяв німецький теоретик Г. Еллінек на початку ХХ сторіччя дотримувався думки, що державне право без прогалин не буває, а вся історія права – це по суті не що інше, як боротьба за ту чи іншу інтерпретацію прогалин та їх правове осмислення. Г. Кельзен, навпаки, вважав, що прогалин у праві взагалі не може бути, оскільки шляхом тлумачення конституційних норм можливо заповнити будь-які з них [2, с. 499].

За радянських часів проблемам тлумачення нормативних актів у зв'язку з проблемами прогалин у праві було присвячено досить велику кількість публікацій (Алексеев С., Бартошек М., Васьковський Є., Вільнянський С., Карташов В., Лазарев В., Насирова Т., Перетерський І., Піголкін А., Спасов Б., Тульчинський Г., Хмельова А., Черданцев А., Шершеневич Г., та ін.) Вже в самостійній Україні ці проблеми розглядалися (Воппенко Н., Козюбра М., Копейчиков В., Максимов С., Мережка А., Титов В., Тодика Ю., Хропанюк В., та ін.)

До проблеми інтерпретації в праві звертається проф. Мережка А., який вважає, що проблема тлумачення Конституції це - колізія інтерпретацій. Розуміти Конституцію можна опираючись на два різних філософсько-правових та концептуальних підходи до її тлумачення: «буквалістське» та системне тлумачення. Перше спирається на основоположні

конституційні принципи: на її «дух», друге на її «літеру» [3, с.1]. Вважаю доцільним звернутись до телеологічного тлумачення, яке припускає з'ясування намірів (мети і волі) законодавця при впорядкуванні і виданні норми. У принципі йдеться про протиставлення або доповнення «букви закону» його «духом». Телеологічне тлумачення має дуже давню традицію. [1, с.177].

Необхідно відмітити, що багато держав мають великий досвід у гирішенні питань прогалин та тлумачення у праві (Австрія, Франція, ФРГ) але на особову увагу, на мій погляд, заслуговує досвід США тому, що у розвитку американської юридичної логіки 1970-х років помітне місце посіли питання інтерпретації так званих «важких випадків» (hard cases) ухвалення судового рішення. [4, с. 84].

Хотілося б звернути увагу напевне, на найвпливовішого англосовного теоретика права, що працює за нашої доби – Роналда Дворкіна.

Роналд Дворкін розглядає право, з урахуванням раціонально - логічного та мовного фактора функціонування права, як систему принципів інтерпретації законотворення та судових процедур, що постійно розвивається. Що стосується останнього, то суддя зазвичай не може просто застосовувати закон чи посылатись на який-небудь прецедент конкретизуючи закон чи не тлумачити прецедент. Він повинен завжди конкретизувати норму у контексті принципів, актуальних у даній ситуації, та давати змістовну інтерпретацію цим принципам, приймаючи до уваги попередню практику її тлумачення [5, с. 363].

Зі слів Дворкіна випливає, що право — це перш за все тлумачення. У зв'язку з цим він висуває свою програму тлумачення, зв'язуючи право з політикою та політичною мораллю. Відповідно до даної програми, обов'язковість прийняття судових рішень із урахуванням минулого досвіду аналогічних або споріднених рішень забезпечує їхню передбачуваність і формальну коректність, а це гарантує рівність прав й обов'язків, що створює в суспільстві більше сприятливий клімат і підвищує рівень моральної легітимованості політики [5, с. 363].

Дворкін робить спробу пояснити деякі аспекти юридичної практики, наприклад той факт, що учасники правової системи (регулярно, якщо не часто) сперечаються з приводу навіть основних аспектів функціонування цієї системи (скажімо, правильного способу тлумачення двозначних законів і застосування статей конституції до нових питань, що підлягають компетенції судової влади), а не просто другорядних питань чи застосування правових норм у суперечливих судових справах [6, с. 32].

Як писав на початку сторіччя Г. Шершеневич, «вироблення прийомів щодо процесу тлумачення так само необхідна, як і у всякій практич-

ній діяльності, у всякому мистецтві. Засвоєння цих прийомів полегшує працю, прискорює досягнення мети. Не дивно, що юристи здавна намагалися виробити техніку тлумачення під ім'ям юридичної герменевтики [7, с.724].

Література: 1. Титов В.Д., Марченко О., Острога С., Павленко Ж. Юридична герменевтика з погляду сучасної формальної логіки. //Вісник Академії правових наук України. 1999. № 1. С. 164-179. 2. Тодика Ю.Н. Конституція України: проблеми теорії і практики: Монографія. – Х.: Факт, 2000. – 608 с. 3. Мережко А. Конституціональний кризи в Україні не как коллизия интерпретаций// Інформаційний портал Харівської правозахисної групи <http://www.khrg.org.ua>. 4. Титов В.Д. Ронал Дворкін про інтерпретацію не чітких висловлювань у праві. //Вісник Академії правових наук України. 2003. № 1. С. 84-92. 5. Жоль К.К. Философия и социология права- К.: Юринком Интер, 2000// с. 363. 6. Філософія права /За ред. Джоела Фейнберга Джулса Коулмена – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. – 1256 с. 7. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права. М., 1912. Вып. 4. С. 724.